

מראי מקומות- הוריות ב'

הורו בית דין

אם באמת יש איזה תליי', לכאור' הי' צריך הגמ' לקבוע דברי שמואל על המשנה לקמן שהביא מח' זה, ולא על משנתינו. ולכן פי' הבא"ש באור"א, דכוונת שמואל לומר דלעולם, כלומר, לא מיבעיא כשלא עשו ב"ד ועשה הוא ולא אמרו מותרין אתם, אלא אפי' עשו ב"ד ועשה הוא עמהן, סד"א אין לך גמר הוראה גדולה מזו, אע"ג שלא אמרו להם מותרים אתם, כיון שהב"ד עצמו עשה עמו, קמ"ל דאפ"ה אין ב"ד חייבין עד שיאמרו וכו'.

(ד) **עד שיאמרו מותרים אתם, וכו' - ע' בתוס' הרא"ש** שהביא מה שהק' הרמ"ה, מה חילוק יש בין מותרים אתם ומותרין אתם לעשות, הרי כיון ששאלו להן מה אנו לאכול ואמרו להם מותרים אתם, היינו מותרים אתם לעשות, דהלא בשאלת השואל תלוי' ההוראה, וכיון ששאל אם מותר לאכול או לא, והשיבו לו מותרים אתם, א"כ זהו ממש כמו שאמרו מותרים אתם לעשות. **ולכן פי' הרמ"ה** דמיירי ששאל ב"ד זה מסנהדרין אם מותר להם להורות שמותר לאכול חלב שעל הקיבה או לא, וע"ז אמרו להם מותרים אתם, דאע"ג דלא הורו אותם לעשות אלא להורות לאחרים, מ"מ הוראה הוי. וכ' התוס' הרא"ש דלא נהירא, דכיון ששאלו כדי להורות לכל, א"כ כש"כ דהוי הוראה, דה"ל להב"ד לדקדק יותר. **ולכן פי' התורא"ש** דסוגיין אתי למ"ד בב"ב (קל). דאין למדין הלכה עד שיאמרו הלכה למעשה. דהיינו, דאפי' אם שואל ממנו אם הלכה כן ואומר דהלכה כן, לא יסמכו לעשות מעשה עד שישאלו ממנו פעם שני' בשעת מעשה, לפי שכשאיסור מזומן ליעשות מיד, אז מדקדק המורה בדבריו יותר, שלא תארע תקלה על ידו. וא"כ, פי' הגמ' כאן הוא, דאמר שמואל דאפי' אם שואל המורה שלא בשעת מעשה, ואמר להם מותרים אתם, יכולין לסמוך עליו. וע"ז קאמר ר' דימי דהא אין יכולין לסמוך עליו אלא בשעת מעשה ממש, ולכן אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להם מותרים אתם בשעת מעשה.

(א) **הורו ב"ד לעבור וכו' - ע' בבאר שבע** דהרבה להק' על ריש מכלתין, א', מה ענין מס' זו בסדר נזיקין בכלל, הו"ל להיות בסדר קדשים, כיון דענינו הוא קרבנות. ועוד, למה נשנית אחר מס' אבות דוקא (לפי סדר הרמב"ם, עכ"פ, שסדרו לאחר מס' אבות). ועוד, למה התחיל בפר העלם דבר של ציבור, הרי התורה התחיל בפר של כהן המשיח (אולם בזה כ' ד"ל דכיון דמדמין קרבן כהן משיח לפר העלם דבר של ציבור, ממילא צריך להתחיל בפר של ציבור. א"נ, דכיון דפר כהן משיח הוא גנותן של כלל ישראל, לא רצה התנא להתחיל בזה). והביא מש"כ הרמב"ם בהקדמתו לזרעים, דמה שסידר רבי אבות אחר מס' סנהדרין והנלוה אליה, היינו משום דכיון דסנהדרין מדבר בעיקר בהל' דיינין, שונה אח"כ אבות דמדבר בעניני מוסר לדיינים, כמו הוי מתונים בדין, וכו'. וכאשר השלים לדבר בענין מוסר להם, התחיל לדבר בענין שגיאותם, לכן הי' רבי מסדר הוריות אח"כ (וממילא מיושב למה אין מס' זו בסדר קדשים). וכ' הבאר שבע דלפי"ז מיושב ג"כ מה שלא התחיל בפר כהן משיח, והיינו משום דהי' רוצה להתחיל בטעות שעושה דיינים.

(ב) **מכל מצות האמורות בתורה - כ' הבאר שבע** ד"מכל" לאו דוקא, דלקמן אמרי' דאין ב"ד חייבין עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגות חטאת, שהן ל"א מצוות (וכ' דאולי משו"ה נקט התנא לשון "מכל", ולא לשון "כל").

(ג) **אמר שמואל, לעולם אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להם מותרין אתם - פרש"י** לשון "לעולם", דהיינו דבין למ"ד ב"ד מביאין פר ובין למ"ד צבור מביאין פר, לעולם לא הוי גמר הוראה לחייב קרבן או לפטור יחיד מן הקרבן, עד שיאמרו מותרין אתם. והק' **הבאר שבע**, מה יהי' הה"א לומר שיש חילוק בזה בין מ"ד ב"ד מביאין פר ובין מ"ד ציבור מביאין פר לענין זה, מה ענין זה לזה. ועוד,

(ז) **רב אמר פטור- פרש"י**, משום שתולה בב"ד הוי, ויחיד שתולה בהוראת ב"ד פטור. והעיר **הבאר שבע**, דלפי זה צ"ל דגם ר' יוחנן ס"ל כן, דהא אי"ז מחלוקתם, אלא נח' אם מקרי תולה בב"ד או בעצמו, אבל תרוייהו מודו שתולה בב"ד פטור. וא"כ ק', שהרי לקמן (ג.) אמרי' דחכמים פליגי על מתני', וס"ל דגם יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב, וא"כ רב ור' יוחנן למה שבקו חכמים ופסקו כר' יהודה. ואולי צ"ל דנח' אליבא דר"י אבל לא ס"ל כוותי'. אבל הק' הבא"ש דלכאור' לא הי' הכרח לרש"י לפרש כן, שהרי י"ל דמיירי שב"ד הורה לרוב כלל ישראל כן, וכן עשו, ושאלת הגמ' אם יחיד זה פטור מלהקריב קרבן משום דנחשב שתולה בב"ד, וא"כ נכלל בעבירת כלל ישראל ובקרבן הציבור, או דלמא הוי כתולה בדעת עצמו וחייב להביא חטאת עצמו, והניח דברי רש"י בקו'.

(ח) **מעם הארץ בעשותה פרט למומר- פרש"י**, דהמיעוט הוא מהא דכתי' מעם הארץ ולא כל עם הארץ. והק' התוס' הרא"ש בשם הרמ"ה, מהכ"ת למעט כן, אולי בא הפסוק לומר מעם הארץ ולא כל עם הארץ, דהיינו דאם כל ישראל עושה כן פטורים. ועוד, הא אמרי' לקמן דמעם הארץ לרבוויי קא אתי. ולכן פי' הרמ"ה דאי"ז מיעוט, אלא דמשומד אינו בכלל עם הארץ כלל, דאינו עושה מעשה עמך. אבל התורא"ש תמה ע"ז, דדוקא לשון "עמך" דרשי' כן, ולא "עם הארץ", ולכן כ' כרש"י, ועם הארץ משמע כל הקהל או רובו, ומעם הארץ מיעוט הוא, למעט מומר.

(ט) **פרט למומר- הק' התוס' הרא"ש**, תיפוק לי' משום דזבח רשעים תועבה, וא"כ בלא"ה אינו מביא קרבן. ותי' דמיירי דלאחר שעשה תשובה, ולכן עכשיו יכול להביא קרבן, רק כיון דבשעת מעשה הי' מומר, נתמעט מהא דפרט למומר.

(י) **ראוי להוראה וכו', כגון מאן- כ' הבאר שבע** דלכאור' משמע דשאלת הגמ' הוא מאן הוי ראוי להוראה, אבל כ' דקשה טובא לפרש כן, דהא אי"ז שאלה להלכה, שהרי כבר פסק הגמ' דסגי בגמיר ולא סביר. ועוד, מאי משני רבא כגון שמעון בן עזאי וכו', דמשמע אבל

(ה) **אף אנן נמי תנינא, הורו לה ב"ד להנשא- פרש"י**, מדקתני הורו לה ב"ד להנשא ולא קתני התירוה ב"ד, ש"מ דלא נגמרה הוראתם עד שיאמרו מותרים אתם לעשות. והק' התוס' הרא"ש בשם הרמ"ה, מה לי הורוה מה לי התירוה, אידי ואידי חד הוא. ועוד, הא בהמשך אמרי' שלא התירוה אלא להנשא, אלמא לענין נישואין בהתירוה להנשא סגיא לי'. ולכן פי' הרמ"ה דהכי דייק, דכיון דחזינן דאם קלקלה חייבת קרבן, אע"פ דע"פ ההוראה שהורו לה צריך להיות פטורה, דהא פנוי' היא, אלמא דהוראה זו אינה הוראה אלא להיותו מותר באותו מעשה עצמו, ומזה יש ללמוד דלא מקרי הוראה עד שיפרשו היתר העשי'. וכ' התוס' הרא"ש ליישב רש"י, דמדקתני ברישא הורוה ב"ד להנשא ולא קתני התירוה ב"ד כדקתני סיפא, ש"מ דבכל מקום שהוזכרו הוראה הוי דוקא עד שיורו לעשות, ולהכי תנא ברישא הורוה ב"ד ובסיפא שינה לומר התירוה להנשא, לאשמעינן דכל הוראה במותר אתם לעשות דוקא.

(ו) **הורו ב"ד שחלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו, רב אמר פטור ור' יוחנן אמר חייב- כ' הקהלות יעקב (א')**, סברת ר' יוחנן לכאור' פשוט הוא, הרי טעותו לא הי' ע"פ הוראת ב"ד כלל, אלא שטעה וסבר שזה שומן, ואי"ז נחשב יחיד שעשה ע"פ הוראת ב"ד. וכ' דטעמא דרב נראה דסובר שעיקר חיוב הכפרה בא על השגגה ששגג וטעה, משום דהו"ל למידק ולא בא לידי טעות, והכא אין לחייבו קרבן על שלא דק ובא לכלל טעות, שהרי טעות זה שטעה לא גרם לחטא יותר משאילו לא טעה, שהרי אילו לא טעה הי' ג"כ עשה חטא זה, מאחר שיש לו הוראת ב"ד דחלב מותר. עוד הביא מהמשנה למלך (שגגות ב', ב') דהסביר דטעמא דרב הוא שום דבכה"ג אינו שב מידיעתו, שהרי אפי' אם הי' יודע דהאמת, דחלב הוא, מ"מ הי' אוכלו, וא"כ נקרא דאינו שב מידיעתו (ונמצא דכשהגמ' הק' מהברייתא דשב מידיעתו על ר' יוחנן, אי"ז קו' צדדית, אלא הקו' הוא דסברת רב נמצא בברייתא).

וחידושים במהדור' נהרדעא), הא באמת בתורת כהנים מהדר ברישא על מיעוטא, וכמו שהובא ברש"י כאן. וכ' לפרש דקו' הגמ' כך הוא, מאי איריא דמהדר על רובא לחיובא כיון דכבר יליף דמיעוטא חייב, מהכ"ת לחלק בין מיעוטא לרובא, לכאור' ע"כ משום דמיעוטא בהוראה קי"ל דחייב, דלא כרובא בהוראה דפטור, ולכך יש מקום לחלק לענין שגגת מעשה ג"כ.

(יד) ממאי דקמייתא ר' יהודה ובתרייתא רבנן, וכו' - כ' השער יוסף (לחיד"א) שהי' פשוט להגמ' דא' מהני ברייתות ר' יהודה היא, שהרי ב' ברייתות אלו בתורת כהנים הם, ואמרי' בסנהדרין פ"ו דסתם ספרא ר' יהודה היא.

(טו) ממאי דקמייתא ר' יהודה ובתרייתא רבנן, אימא איפכא - יש לע', הא כבר הביא רש"י דא"י בשבת (צג.) דר' יהודה ס"ל להני ג' מיעוטי, חד למעוטי זה עוקר וזה מניח, וכו', אלמא דס"ל לר' יהודה למיעוט זה, ואיך שייך לומר איפכא. וע' בספר אמרי בנימין שעמד בזה, ותי' דבאמת הגמ' בשבת לא הוכיח דס"ל לר' יהודה להני ג' דרשות, אלא דכיון דס"ל דזה אינו יכול וזה אינו יכול חייב, הי' רצה הגמ' לומר דס"ל כן משום דס"ל להני ג' מיעוטי, אבל באמת אין הכרח לפרש כן, ע"ש ביאורו.

מי שאינו חכם בתור כמותן אינו ראוי להוראה, והא ודאי ליתא. ולכן ביאר דשאלת הגמ' "כגון מאן" היינו כגון מאן נקרא תלמיד אע"פ שראוי להוראה, ושאל כן משום דמי שראוי להוראה בדרך כלל אינו נקרא תלמיד, ומי שהוא תלמיד אינו נקרא ראוי להוראה. וע"ז השיב רבא כגון שמעון בן עזאי וכו', שלא הי' בימיהם כמותם בתורה, ואפ"ה היו נקראין תלמידים, מפני שהיו בחורים ולא באו לכלל סמיכה מעולם, לפי שמתו כשהיו עודן בחורים.

(יא) כי האי גוונא מזיד הוא - הק' הבאר שבע, למה קו' זו ק' על רבא דוקא, הרי לכאור' גם על משנתינו ק', דקתני וידע א' מהן שטעה, הא מזיד הוא. ומה השיב לו רבא ולטעמין הא דתניא בעשותה, וכו', הול"ל ולטעמין המשנה גופא. וכ' דשמא י"ל דאביי ידע דמשנתינו מיירי ששגג במצוה לשמוע, אלא שלא הי' מסתבר לאביי לפרש ראוי להוראה כגון שמעון בן עזאי טעי בזה, דהא לא הי' בימיו כמותו בתורה. והשיב לו רבא, דעל כרחך צריך לפרש כן, אע"פ שנראה דוחק, משום דתניא בהדיא בברייתא כגון שמעון בן עזאי.

(יב) וקא טעי במצוה לשמוע דברי חכמים - הק' הבאר שבע, הא אי' בספרי, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, אפי' מראין עיניך על שמאל שהוא ימין וכו' שמע להם, וא"כ משמע דבאמת מצוה לשמוע לדברי חכמים אפי' אם ידע דקטעו, ודלא כהגמ' כאן. ותי' דכוונת הספרי הוא היכא תשוב בלבך שטעו ע"פ שיקול הדעת שלך, אבל לא שהוא יודע בודאי שטעו בדיון, דאם יודע בודאי שטעו, ודאי אין לשמוע להן. וברש"י כ' דאף דצריך לשמוע אף על ימין שהוא שמאל, מ"מ חייב הוא לישא וליתן עמהן, ויברר להם טעותם. ואם גם אח"ז יחזיק בטעותם ולא יחזרו בהם, גם הוא צריך לעשות כדבריהם, והכא מיירי שלא גלה להם טעותם, רק שאמר דהואיל והורה כן, מצוה לשמוע לדבריהם, ובכח"ג שפיר חייב קרבן.

(יג) ונהדר ברישא על מיעוט' דמיחייב בשגגת מעשה, וכו' - הק' החק נתן (הובא בהגהות